

Het mgr. Ariëns schilderij

Het Ariëns schilderij tijdens de Ariëns-gedachtenisviering Enschede 2023.

In oktober 2023 werd een verloren gewaand schilderij van mgr. Alphons Ariëns teruggevonden. Dit werk (met lichte beschadigingen) van schilder Jan Brugge was op 19 november voor het eerst weer te zien in de jaarlijkse Ariëns-gedachtenisviering in Enschede. Inmiddels is het werk gerestaureerd, Hub Crijns (vicevoorzitter van het Ariëns-Comité) onderzocht de geschiedenis van het schilderij.

In 1955 heeft het bestuur van het St.-Jozefziekenhuis te Doetinchem aan het moederhuis van de zusters van St.-Jozef te Amersfoort uit dankbaarheid voor het werk, dat de zusters nu reeds dertig jaar in het ziekenhuis verrichten, een schilderij van Mgr. Dr. Alphons Ariëns geschonken. Het is vervaardigd door Jan Brugge uit Deventer, voor wie het de eerste officiële opdracht was.

Mgr. dr. A. Ariëns werd na zijn pastoraat in oktober 1926 te Maarssen bijna twee jaar in het klooster te Amersfoort verpleegd; hij stierf hier op 7 augustus

1928. Het schilderij stelt mgr. Ariëns ten voeten uit voor, gekleed volgens zijn waardigheid van Geheim Kamerheer van de paus, waartoe hij door de H. Vader in 1919 werd benoemd. Op de achtergrond bevinden zich Enschedese fabrieken en de kerk van Maarssen, waartussen een kruis als symbool van het contact dat mgr. Ariëns legde tussen zijn aardse en zijn geestelijke werk. De rechterhand rust op het Evangelie, dat geplaatst is op een boomstronk, waaruit een nieuwe loot ontspruit, dit om aan te duiden dat na de dood van deze voorname katholieke sociale voorman zijn werk werd voortgezet. Een hagedis, het middeleeuwse teken van de zuiverheid, vormt het accent in het schilderij. De kunstschilder Jan Brugge heeft in zijn weergave van mgr. Ariëns de middenweg gevonden tussen de markante schets van Jan Toorop uit 1907 en een foto van monseigneur uit zijn studententijd. Het schilderij is in 1955 geplaatst in de grote spreekkamer van het moederhuis te Amersfoort, waar mgr. Ariëns zijn laatste levensdagen doorbracht.

Portret van een schilder

'De Zuid Limburger', jaargang 37, nummer 14, woensdag 1 februari

1956, pag. 3 schetst een portret van de schilder Jan Brugge. "De 37-jarige Deventerse kunstschilder Jan Brugge is door zijn laatste schilderij van mgr. Ariëns plotseling in de publieke belangstelling gekomen. Niet dat dit een van de eerste schilderijen van Jan Brugge is, maar het is het eerste schilderij dat hij in opdracht gemaakt heeft. Nu hangt er in de vroegere kamer van mgr. Ariëns, in de kamer waar hij zijn laatste levensdagen sleet, in het Moederhuis van de Zusters van Amersfoort, een modern licht-getint schilderij met deze belangrijke katholieke voorman ten voeten uit, die streng kijkt over zijn eigen omgeving, de eenvoudige meubilering en de stoelen, die behalve de bekleding nog dezelfde gebleven zijn. Men kan zeggen dat dit moderne schilderij hier niet past, maar het is mgr. Ariëns en die past er volkomen. De zusters, die het schilderij cadeau hebben gekregen moesten er eerst wat aan wennen, maar zijn thans zeer ingenomen met dit blijk van dankbaarheid van

rij door Jan Brugge

het bestuur van het Doetinchemse ziekenhuis, waar de Zusters sinds 30 jaar de verpleging op haar hebben genomen.

Jan Brugge is een middelgrote gestalte van wie de excentriciteit niet afdruipt, maar bij wie men de artistieke inslag kan herkennen aan zijn beweeglijkheid. Zijn lange slanke handen en de fijn besneden trekken in zijn gezicht. Jan Brugge kreeg zijn kunstschildersopleiding aan de Arnhemse academie, waarna hij enige tijd optrad als illustrator. Veel muurschilderingen verzorgde hij onder andere in een wit-gele kruisgebouw en in kantines en kortelings voorzag hij een kinderbijbel van illustraties. De schilder, die zijn hart aan Deventer verpand heeft, houdt regelmatig exposities. In het komende voorjaar hoopt hij enige reliëfs ten toon te stellen, die de vruchten zijn van zijn groeiende belangstelling voor de beeldhouwkunst. 'Ik heb een bijbaantje als tekenleraar aan de HBS,' zegt Jan Brugge, gezeten tegenover het schilderij van mgr. Ariëns, 'en 's woensdags om de veertien dagen komen kinderen van 7 tot en met 14 jaar op boetseer-, schilder of tekenles. Ouder neem ik ze niet, dan moeten ze het zelf maar uitzoeken.' Geregeld vertoefde Jan Brugge in het buitenland. Een voorkeur heeft hij daarbij voor Frankrijk. In het kader van het plan van de arts uit Holten is Jan Brugge naar Zuid-Frankrijk geweest. Zoals men weet worden de kunstenaars, die volgens dit plan enkele maanden de gelegenheid krijgen in Frankrijk te werken, ondergebracht in een hotel, waar zij de eigenaar betalen met een schilderij. Van het werk dat in het zonnig zuiden is verricht houdt men dan na afloop een tentoonstelling. Momenteel voelt Jan Brugge zich gebonden aan huis, want hij heeft een zoontje van anderhalf jaar en sinds negen weken een dochtertje."

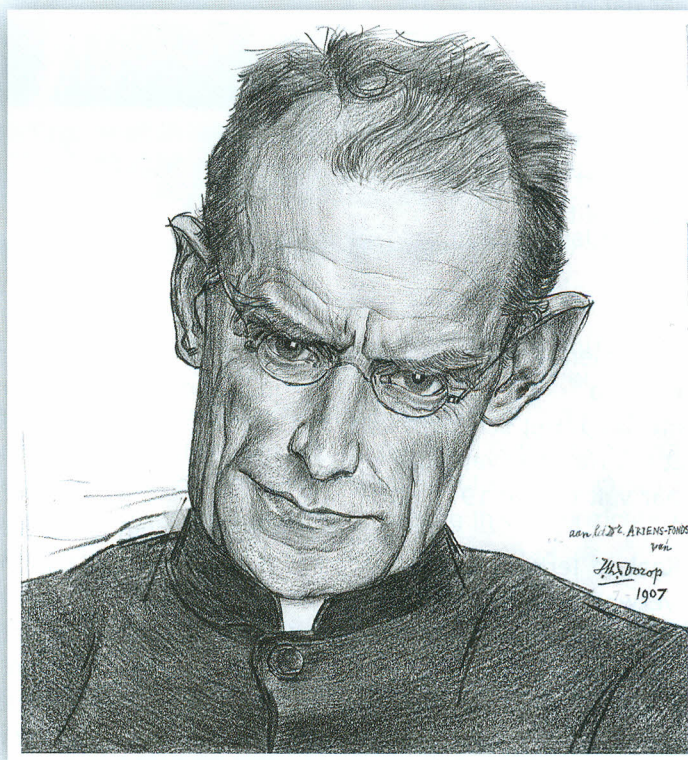
Reis door de tijd

Het Ariëns schilderij van Jan Brugge heeft een hele tijd verbleven in het klooster van de zusters van

Sint Jozef in Amersfoort. Ergens eind jaren zestig of begin jaren zeventig is het teruggekeerd naar de gemeenschap van de zusters van Sint Jozef in Doetinchem. Na de opheffing van deze gemeenschap is het schilderij aan een onbekende reis begonnen, die uiteindelijk geëindigd is in Steenderen. Wie bij die reis betrokken zijn geweest en in welke jaren is anno 2024 nog niet zo heel duidelijk.

Als er in 2008 een boek wordt gemaakt over leven en werk van de schilder Jan Brugge (R.H. Smit-Muller, 'Jan Brugge 1918-2000', uitgave 2008, pag. 33-36) staat er als voetnoot bij de vermelding van het schilderij van Alphons Ariëns, dat in 2005 de verblijfplaats van het schilderij onbekend is. Vermoedelijk is dit toen nagevraagd bij de zusters van Sint Jozef in Amersfoort. Vicevoorzitter van het Ariëns-Comité Hub Crijns heeft in het jaar

2015 meerdere contacten met zuster Riet Boere, voorzitter van het bestuur van de congregatie zusters van Sint Joseph te Amersfoort. Zuster Boere draagt brieven, gedachtenisprentjes, publicaties en de koffer van Ariëns over aan het Ariëns-Comité. Dit Ariëns archief is afkomstig van zuster Stanislaus (in leven Johanna Geertruida Antoinetta Wibier, geboren 10 juli 1900 te Enschede en overleden 27 februari 1988 te Amersfoort), die mgr. Alphons Ariëns gedurende zijn

Portret van Ariëns, Jan Toorop, 1907.

tweejarig verblijf bijstond en verpleegde en aanwezig was bij zijn overlijden. De koffer gebruikte mgr. Ariëns in zijn laatste levensjaar, toen hij ten gunste van het Sint Petrus Liefdewerk pastoors bezocht in de provincie Utrecht. Het ondersteunde de opleiding van inlandse priesters in de missiegebieden. Herhaalde navraag naar het schilderij van Jan Brugge levert bij de zusters van Sint Jozef in Amersfoort geen actuele herinnering op. De verblijfplaats is onbekend. Het schilderij moet als verloren worden beschouwd.

Ariëns schilderij teruggevonden

Begin oktober 2023 is Willie Geurts op de zolder van de oude sacristie van de Sint Willibrorduskerk in Steenderen op zoek naar een verdwenen kruis. Het kruis vindt hij niet, maar wel een groot schilderij met een afbeelding van oud pastoor Alphons Ariëns. Navraag bij het Ariëns-Comité leert dat het een schilderij is dat al heel lang zoek is. Misschien is het schilderij, zo is een eerste veronderstelling, via pater Han Lohman O.F.M. of pater Emiel Gemmeke O.Carm, beide deelnemers aan de kerkelijke rechtbank van het eerste diocesaan zaligverklaringsproces van Alphons Ariëns, in Steenderen terecht gekomen. Want zij hebben veel contacten gehad met de zusters van Sint Jozef in Amersfoort, waaronder zuster Stanislaus, die Alphons Ariëns verzorgd heeft in de twee jaar dat hij in Amersfoort heeft gewoond. Inmiddels is in Steenderen navraag gedaan rond het schilderij. Het blijkt dat het schilderij eind jaren zestig, begin jaren zeventig van Amersfoort terug is gegaan naar de gemeenschap van de zusters van Sint Jozef in Doetinchem.

Toen die gemeenschap werd opgeheven, heeft Wim Jansen samen met Hans van Wijk van Dijnseburg de boedel van de zusters opgehaald. Het schilderij van Ariëns was daar evenwel niet bij. Het jaar van deze gebeurtenis is onbekend, maar valt tussen 1975 en 1979.

Wim Jansen denkt dat Stef Kaak in Terborg het schilderij heeft gekregen of verworven van de zusters uit Doetinchem. Stef Kaak was een katholieke, sociale en goudereisende ondernemer uit Terborg. Hij is op 22 maart 2009 overleden, 88 jaar oud (geboren 7 november 1920). Hans de Beukelaar (70) uit IJzerlo heeft een boek over hem geschreven in opdracht van de familie. De titel: *Stef Kaak, een kleurrijk portret van een eigengereide Achterhoekse ondernemer*, verschenen in juni 2021.

Vervolgens is het Ariëns schilderij waarschijnlijk via pastoor Rigter naar Steenderen gegaan. In 1977 werd pastoor Rigter benoemd in Steenderen, hij zorgde voor nieuwe 'oude' altaren, kruiswegstaties en andere aankleding in de Sint Willibrorduskerk. Pastoor H.L. Rigter is onverwacht overleden op 25 juni 1979.

En daar in Steenderen is het op enig moment (wellicht na het overlijden van pastoor Rigter) op de zolder van de oude sacristie beland, waardoor het uit het geheugen van de geloofsgemeenschap Sint Willibrord

Het Ariëns schilderij na de restauratie.

in Steenderen is verdwenen. Tot het schilderij begin oktober 2023 door Willie Geurts is teruggevonden.

Revitalisering

Op 19 november is het Ariëns schilderij tentoongesteld in de Ariëns-gedachtenisviering in de Jacobus de Meerdere kerk te Enschede. Maria Schotman heeft het schilderij van Steenderen naar Enschede vervoerd in een bestelwagen en weer terug. Inmiddels is het schilderij ook afgebeeld op de nieuwe gebedsfolders, die het Ariëns-Comité midden november heeft laten drukken in een oplage van 2.000 exemplaren.

In december 2023 heeft Hub Crijns het schilderij opgehaald in Steenderen om het te laten restaureren. Dat werk is verricht door restaurateur Meuwissen in Maarn. Er was rechtsboven een scheur in het doek en in de rechterbovenhoek was verf losgeraakt van de grondering. Het schilderij is niet gevernist. Het doek zat los op het spanraam en moest opnieuw opgedoekt. En het spanraam hing los in de lijst en diende verstevigd te worden.

De restauratie van het schilderij was half januari 2024 klaar. Het Ariëns-Comité is inmiddels aan het overleggen waar het schilderij het beste kan worden geplaatst.